

รูปแบบการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา* A MODEL FOR CREATING HARMONY ACCORDING TO BUDDHISM

เครือวรรณ เทพดำ*, สุปรียา ชำนาญพุฒิพร

Kruewan Tapdume*, Supreecha Chamnanphuttiophon

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: thame3202@gmail.com

*Tel: 098-4437309

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์สภาพทั่วไปของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ 2) วิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และ 3) สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (IOC) และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนา จากกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 25 รูป/คน ประกอบด้วยพระสงฆ์ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ผู้กำหนดนโยบาย และผู้แทนภาคประชาสังคม แบ่งเป็น 5 กลุ่ม และจัดเสวนากลุ่ม (Focus Group) จากผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ และการจัดการความขัดแย้ง จำนวน 8 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในประเทศไทยยังเผชิญความขัดแย้งทางการเมือง สังคม และอุดมการณ์ แม้มีความพยายามจากหลายภาคส่วน แต่ยังขาดการมีส่วนร่วม การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง และกลไกติดตามผลอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ความปรองดองยังไม่ยั่งยืน 2) การสร้างความปรองดองที่มีประสิทธิภาพควรบูรณาการทฤษฎีความขัดแย้ง ทฤษฎีการสร้างความปรองดอง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิฐิสามัญญตา ศีลสามัญญตา ปรัตติยโสมะ และกัลยาณมิตตตา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ การยอมรับความแตกต่าง ความไว้วางใจ และความเป็นธรรมในสังคม 3) งานวิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่เป็น B-SHARE Model ร่วมกับกระบวนการ A-B-R-P โดยบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 และอคติ 4 เพื่อพัฒนาจิตสำนึกสันติ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ฟื้นฟูความสัมพันธ์ คลี่คลายความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ นำไปสู่การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การสร้างความปรองดองสมานฉันท์, ตามแนวพระพุทธศาสนา, พุทธสันติวิธี

Abstract

The objectives of this research were to: 1) analyze the general conditions of reconciliation building; 2) examine the concepts, theories, and Buddhist principles related to reconciliation; and 3) develop a body of knowledge and a model for reconciliation based on Buddhist principles. This study employed a qualitative research approach. Data were collected through in-depth interviews using an interview guide validated for content validity (Index of Item–Objective Congruence: IOC) and analyzed by descriptive analysis. The key informants, selected through

purposive sampling, comprised 25 participants, including Buddhist monks, academics, community leaders, policymakers, and representatives of civil society organizations, divided into five groups. In addition, a focus group discussion was conducted with eight experts in Buddhism, social sciences, and conflict management. The research findings revealed that: 1) reconciliation in Thailand continues to face political, social, and ideological conflicts. Although various sectors have made continuous efforts to promote reconciliation, limitations remain in public participation, structural problem-solving, and sustainable monitoring mechanisms, resulting in reconciliation efforts that have yet to achieve long-term sustainability. 2) Effective reconciliation should integrate conflict theory, reconciliation theory, and Buddhist principles, including *Diṭṭhi-sāmaññatā* (harmony in views), *Sīla-sāmaññatā* (harmony in moral conduct), *Paratoghosa* (attentive listening to wise counsel), and *Kalyāṇamittatā* (spiritual friendship), in order to foster mutual understanding, acceptance of differences, trust, and social justice. 3) This research developed a new body of knowledge in the form of the B-SHARE Model, supported by the A-B-R-P process, through the integration of the Four Brahmavihāras (divine abodes), the Four Saṅgahavatthus (principles of social integration), the Six Sāraṇīyadhammas (principles of harmonious coexistence), and the Four Agatis (sources of bias), providing a Buddhist-based framework for reconciliation. to cultivate a culture of peace, promote participation, restore relationships, and systematically transform conflicts, leading to reconciliation that is consistent with the Thai social context and supports peaceful and sustainable coexistence.

Keywords: Model, Reconciliation Building, Based on Buddhist Principles, Buddhist Peacebuilding

บทนำ

ประเทศไทยเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2475 อันเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ สังคมไทยได้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและความขัดแย้งในหลายช่วงเวลา โดยปรากฏเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองหลายครั้ง ทั้งการปฏิวัติ การรัฐประหาร การก่อกบฏ และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เหตุการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของโครงสร้างทางการเมืองไทย ตลอดจนข้อจำกัดของกระบวนการจัดการความขัดแย้ง และการสร้างฉันทามติร่วมกันในสังคม ความขัดแย้งทางการเมืองของไทยมีรากฐานจากความแตกต่างด้านอุดมการณ์ ค่านิยม ผลประโยชน์ และมุมมองต่อระบอบการปกครองของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม โดยในระยะแรกความขัดแย้งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มชนชั้นนำและกลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมือง ก่อนขยายตัวสู่ภาคประชาชนในวงกว้าง จนนำไปสู่การแบ่งขั้วทางความคิด การเผชิญหน้า และเหตุการณ์ความรุนแรงในบางช่วงเวลา ซึ่งส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเมือง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศ (วรุตม์ อินทฤทธิ์, 2559) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution Theory) ซึ่งมุ่งเน้นการทำความเข้าใจสาเหตุเชิงโครงสร้าง ความต้องการ และผลประโยชน์ของกลุ่มขัดแย้ง เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขที่นำไปสู่ความร่วมมือ ขณะเดียวกัน แนวคิดสันติภาพทางสังคม (Social Reconciliation Theory) ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และการยอมรับความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนในสังคม โดยมองว่าการสร้างสันติภาพที่ยั่งยืนมิได้หมายถึงเพียงการยุติความรุนแรง แต่รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง ความยุติธรรม ความเมตตา และวิสัยทัศน์ร่วมของอนาคต (Lederach, J. P., 1997) แนวคิดดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าการสร้างความไว้วางใจ (trust) ระหว่างกลุ่มที่เคยขัดแย้ง

กันเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการปรองดองและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (Govier, T. & Verwoerd, W., 2002) ซึ่งมีความสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยที่จำเป็นต้องสร้างพื้นที่กลางสำหรับการอยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายทางความคิด และส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างของประชาชนในสังคม (ประเทืองรัตน และ ล้วนแก้ว, 2565)

ในช่วง พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา โดยเฉพาะเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองในช่วง พ.ศ. 2553 - 2558 ความแตกแยกทางการเมืองได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชน และความเชื่อมั่นของประเทศในระดับนานาชาติ จากความเห็นแตกต่างเกี่ยวกับความชอบธรรมของรัฐบาลและทิศทางการบริหารประเทศ จนนำไปสู่การชุมนุมทางการเมืองและความรุนแรงในหลายเหตุการณ์ แม้ว่าภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ จะดำเนินการพยายามในการสร้างความปรองดองผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจร่วมกัน และการส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม แต่ความแตกต่างทางความคิดยังคงเป็นประเด็นท้าทายของสังคมไทยในปัจจุบัน ทั้งนี้การสร้างความปรองดองยังเป็นประเด็นสำคัญในระดับนโยบายของรัฐ โดยปรากฏในหลักการของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ของประชาชน และการมีส่วนร่วมทางการเมือง (กนกพร เทพปา, 2560) รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580 ที่กำหนดแนวทางด้านความมั่นคง การสร้างความสงบสุขของสังคม และการพัฒนาโลกเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีและความปรองดองของประชาชน (สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ, 2562)

แม้ว่าประเทศไทยจะมีแนวคิดและมาตรการในการจัดการความขัดแย้งอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาความแตกต่างทางความคิดทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจระหว่างกลุ่มทางสังคม และความเปราะบางของความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหาคือความขัดแย้งมิได้ขึ้นอยู่กับกลไกทางการเมืองหรือกฎหมายเพียงอย่างเดียว หากแต่จำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติ คุณค่า และความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม จากการศึกษาของสถาบันพระปกเกล้าในโครงการวิจัยพัฒนาตัวชี้วัดและวัดระดับสันติภาพสังคมไทย (Thai Peace Index) พบว่า การประเมินระดับสันติภาพของสังคมไทยจำเป็นต้องพิจารณาหลายมิติ ทั้งด้านความมั่นคงของมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความไว้วางใจทางสังคม การยอมรับความแตกต่าง และความสามารถของสังคมในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์และคุณค่าร่วมของคนในสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืน (สถาบันพระปกเกล้า, 2567) นอกจากนี้ ผลการศึกษาดังกล่าวยังชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนากลไกการจัดการความขัดแย้งที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย เนื่องจากความขัดแย้งในสังคมไทยมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงทั้งมิติทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ดังนั้นการแสวงหาแนวทางสร้างความปรองดองที่ไม่ได้มุ่งเพียงการยุติความขัดแย้งเฉพาะหน้า แต่สามารถฟื้นฟูความสัมพันธ์ ความเข้าใจ และความไว้วางใจระหว่างประชาชน จึงเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการศึกษาและพัฒนาอย่างเป็นระบบ แนวทางหนึ่งที่มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมไทย คือ การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการส่งเสริมสันติสุขและการอยู่ร่วมกัน โดยเฉพาะแนวคิดพุทธสันติวิธีที่ให้ความสำคัญกับการลดอคติ การพัฒนาจิตใจ การเคารพความแตกต่าง และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หลักธรรม เช่น ทิฐิสามัญญตา (การมีความเห็นร่วมกันบนพื้นฐานของเหตุผลและความเข้าใจ) ศีลสามัญญตา (การประพฤติปฏิบัติร่วมกันตามหลักคุณธรรม) ปรัตโธสยะ (การรับฟังและเรียนรู้จากผู้อื่นอย่างถูกต้อง) และกัลยาณมิตรตา (การมีมิตรที่ดีและความสัมพันธ์ที่เกื้อกูล) สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้งในระดับบุคคลและสังคมได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับความปรองดองตามแนวพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่มักนำเสนอหลักธรรมในเชิงแนวคิดหรือการประยุกต์ใช้ในระดับทั่วไป ขณะที่ยังขาดรูปแบบเชิงระบบที่ผ่านการสังเคราะห์จากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบริบทความขัดแย้งทางสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2562)

จากปัญหาและช่องว่างทางวิชาการดังกล่าว การศึกษารูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญ เนื่องจากมุ่งพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสร้างความปลอดภัยที่เชื่อมโยงระหว่างแนวคิดการจัดการความขัดแย้งสมัยใหม่กับหลักพุทธสันติวิธี โดยศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ (Key Informants) เพื่อสังเคราะห์เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาแนวทางส่งเสริมความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และสร้างสันติสุขในระดับชุมชนและสังคม ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายหรือโครงการด้านการสร้างความปลอดภัยของภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา
3. เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยแบบผสมผสานในเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์รูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา การวิจัยเอกสารดำเนินการโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดการความขัดแย้ง การสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง ส่วนการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดกระบวนการ และแนวทางการพัฒนารูปแบบ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้เข้าสู่กระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อร่วมตรวจสอบ วิเคราะห์ และยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้น การดำเนินการวิจัยได้รับการพิจารณารับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่รับรอง 2566035 ก่อนดำเนินการเก็บข้อมูล

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้รอบรู้ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา จำนวน 25 รูป/คน โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์การคัดเลือก (Inclusion Criteria) ดังนี้ 1) เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การจัดการความขัดแย้ง การสร้างสันติภาพ หรือการส่งเสริมความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา 2) มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานหรือศึกษาเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวไม่น้อยกว่า 5 ปี หรือมีผลงานทางวิชาการ/ผลงานที่เกี่ยวข้องเป็นที่ยอมรับ 3) สามารถให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็น และสะท้อนมุมมองเชิงวิชาการหรือเชิงปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย 4) สมควรเข้าร่วมการวิจัยและยินยอมให้ข้อมูลตามกระบวนการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูป/คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1) กลุ่มพระสงฆ์และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน 2) กลุ่มนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ การเมือง การจัดการความขัดแย้ง และสันติศึกษา จำนวน 5 คน 3) กลุ่มผู้บริหาร หรือบุคลากรจากหน่วยงาน ภาครัฐหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดอง จำนวน 5 คน 4) กลุ่มผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา หรือ ผู้ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาสังคม จำนวน 5 คน 5) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธสันติวิธีและการสร้าง สันติภาพ จำนวน 5 รูป/คน สำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เข้าร่วมจำนวน 8 รูป/คน โดยเป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ด้านพระพุทธศาสนา สังคมศาสตร์ และการจัดการความขัดแย้ง มีคุณสมบัติ เหมาะสมและเป็นผู้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมจากกลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อร่วมตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบที่สังเคราะห์ขึ้น มิใช่เป็นเพียงการเก็บข้อมูลซ้ำจากการสัมภาษณ์ แต่เป็น กระบวนการตรวจสอบและยืนยันองค์ความรู้ (Validation)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดประเด็น คำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งและ การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ตอนที่ 3 แนวทางและรูปแบบการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามแนว พระพุทธศาสนา โดยมีประเด็นคำถามหลักจำนวน 2 ข้อ ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพปัญหาและสาเหตุ ของความขัดแย้ง 2) ด้านหลักธรรมและพุทธสันติวิธี 3) ด้านกระบวนการสร้างความปรองดอง 4) ด้านรูปแบบและ แนวทางการประยุกต์ใช้

ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์เสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้ดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ผลการตรวจสอบพบว่า แบบสัมภาษณ์มีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.80–1.00 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ยอมรับได้ ($IOC \geq 0.50$) จากนั้นผู้วิจัยนำ ข้อเสนอแนะมาปรับปรุงก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร พระไตรปิฎก หนังสือ งานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเครื่องมือวิจัย
2. ติดต่อประสานงานและจัดทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมโศกราช ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน โดยบันทึกเสียงและจดบันทึกภายใต้ ความยินยอมของผู้ให้ข้อมูล
4. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดทำประเด็นสำหรับการสนทนากลุ่ม
5. ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูป/คน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบ และยืนยันรูปแบบการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา

ข้อมูลทั้งหมดถูกจัดเก็บอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดรหัสแทนชื่อผู้ให้ข้อมูล (Code Number) เพื่อรักษา ความลับและป้องกันการเปิดเผยตัวตนของผู้เข้าร่วมวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการ วิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ถอดเสียงข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเป็นข้อความอย่างละเอียด
2. อ่านและตรวจสอบข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจเนื้อหาโดยรวม
3. กำหนดรหัสข้อมูล (Coding) และจำแนกกลุ่มคำหรือข้อความที่มีความหมายสัมพันธ์กัน
4. สกัดประเด็นหลัก (Themes) และประเด็นย่อย (Sub-themes) ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย
5. วิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม
6. สังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบหรือโมเดลเชิงระบบ

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม รวมทั้งใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความ ก่อนนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบแผนภาพ โมเดล (Model) และการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ เพื่ออธิบายรูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา” โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จำนวน 8 รูป/คน ผลการวิจัยสามารถนำเสนอได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนาในประเทศไทยเป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านความคิด ทศนคติ พฤติกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และโครงสร้างทางสังคม สาเหตุสำคัญของความขัดแย้งเกิดจากความแตกต่างทางความคิดเห็นทางการเมือง ความแตกต่างด้านผลประโยชน์ ความรู้สึกไม่เป็นธรรม และการขาดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญส่วนใหญ่เห็นว่า การแก้ไขความขัดแย้งไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการยุติเหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่ต้องสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างคู่ขัดแย้ง โดยเริ่มจากการปรับทัศนคติของบุคคล การเรียนรู้ที่จะยอมรับความแตกต่าง และการสร้างความปลอดภัยในสังคม ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญรายหนึ่ง กล่าวว่า “ความปลอดภัยไม่ได้หมายถึงการทำให้ทุกคนคิดเหมือนกัน แต่คือการทำให้คนที่คิดต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ใช้ความเกลียดชังเป็นเครื่องมือ” (พระเทพสิริวิริเวที, ดร.) นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นว่า กลไกสำคัญของการสร้างความปลอดภัย คือ การเปิดพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการพูดคุย การรับฟังอย่างเข้าใจ และการสร้างผู้นำที่มีคุณธรรม สามารถประสานความแตกต่างของคนในสังคมได้

ดังนั้น การสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงต้องดำเนินการทั้งในระดับปัจเจกและระดับโครงสร้าง โดยเน้นการพัฒนาคุณค่าภายในของบุคคลควบคู่กับการสร้างระบบสังคมที่เปิดกว้าง เป็นธรรม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า การสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถอธิบายผ่านการบูรณาการระหว่างแนวคิดการจัดการความขัดแย้งร่วมสมัยกับหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยหลักธรรมสำคัญที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ 1) ทิฐีสัมมัตถุตา (ความเห็นร่วมกัน) เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลสามารถแสวงหาจุดร่วมทางความคิดบนพื้นฐานของเหตุผลและคุณธรรม มิใช่การบังคับให้ทุกฝ่ายมีความคิดเห็นเหมือนกัน แต่เป็นการยอมรับความแตกต่างและหาพื้นฐานร่วมเพื่อการอยู่ร่วมกัน 2) สีสสัมมัตถุตา (การปฏิบัติร่วมกัน) เป็นแนวทางในการสร้างมาตรฐานทางพฤติกรรมร่วมกัน โดยมุ่งให้บุคคลเคารพกติกา มีความรับผิดชอบ และปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วย

ความเป็นธรรม 3) โปรโตโฆสะ (การรับฟังจากผู้อื่น) เป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีวิจารณ์ญาณ ช่วยลดอคติและเปิดโอกาสให้เกิดความเข้าใจระหว่างฝ่ายที่มีความแตกต่าง 4) กัลยาณมิตตตา (การมีมิตรที่ดี) เป็นหลักธรรมที่เน้นความสัมพันธ์เชิงบวก การสนับสนุนเกื้อกูล และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเสนอว่า หลักธรรมทั้ง 4 ประการสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิด Conflict Transformation ซึ่งไม่ได้มุ่งเพียงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และโครงสร้างที่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ดังคำกล่าวของผู้ทรงคุณวุฒิท่านหนึ่งว่า “หัวใจของการปรองดองไม่ใช่การชนะหรือแพ้ แต่คือการสร้างพื้นที่ให้ทุกฝ่ายเห็นคุณค่าของกันและกัน หลักธรรมทางพุทธศาสนาจึงช่วยเปลี่ยนจากการเผชิญหน้าไปสู่ความเข้าใจ” (รศ.ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์)

ผลการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยพัฒนาองค์ความรู้เป็น “โมเดล B-SHARE: Buddhist Social Harmony and Reconciliation Engagement” ซึ่งเป็นรูปแบบการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 4 ประการ ได้แก่ ทิฏฐิสามัญญตา สีสสามัญญตา โปรโตโฆสะ และกัลยาณมิตตตา เข้ากับแนวคิดการจัดการความขัดแย้งสมัยใหม่ก่อนพัฒนาเป็นโมเดล B-SHARE ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลเป็นกรอบวิเคราะห์ 4 มิติ (A-B-R-P Framework) เพื่อใช้จัดหมวดหมู่ข้อมูล ได้แก่ A: Attitudinal Foundation การวางรากฐานด้านทัศนคติและความเข้าใจ B: Behavioral Components การส่งเสริมพฤติกรรมที่เคารพและเกื้อกูลกัน R: Relational Structure การฟื้นฟูและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม P: Preventive Mechanism กลไกป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นซ้ำ กรอบ A-B-R-P จึงเป็นขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ขณะที่ B-SHARE เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย โมเดล B-SHARE ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ B - Buddhist Foundation รากฐานคุณธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยใช้ทิฏฐิสามัญญตาและสีสสามัญญตาเป็นฐานในการสร้างความเข้าใจร่วมและการปฏิบัติร่วมกัน S - Social Connection การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านกัลยาณมิตตตา เพื่อส่งเสริมความไว้วางใจและความร่วมมือ H - Harmony Dialogue การสร้างพื้นที่สนทนาและการรับฟังอย่างลึกซึ้งตามหลักโปรโตโฆสะ A - Acceptance and Reconciliation การยอมรับความแตกต่าง การเยียวยาความสัมพันธ์ และการสร้างความสมานฉันท์ R - Resilience and Sustainability การสร้างกลไกความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันความขัดแย้งในอนาคต ดังนั้น โมเดล B-SHARE จึงเป็นกระบวนการสร้างความปลอดภัยที่เริ่มจากการพัฒนาภายในบุคคล ขยายไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และพัฒนาเป็นระบบความร่วมมือในระดับสังคม

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิจัยสามารถนำมาอภิปรายตามประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปเกี่ยวกับการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ความขัดแย้งในสังคมไทยมิได้เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว แต่มีความเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านโครงสร้างทางสังคม การเมือง ความเหลื่อมล้ำ และกระบวนการสื่อสารระหว่างกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างกัน ดังนั้น การสร้างความปลอดภัยจึงจำเป็นต้องดำเนินการมากกว่าการยุติความขัดแย้งเฉพาะหน้า แต่ต้องมุ่งเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มทางสังคมให้เกิดความเข้าใจ ความไว้วางใจ และการยอมรับความแตกต่าง ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิทย์ อุ่นขาว และวิรัช พรมจักร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตของความขัดแย้งและการระงับความขัดแย้งทางการเมืองสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2540–2562 ที่พบว่าความขัดแย้งทางการเมืองไทยมีรากฐานจากความแตกต่างทางอุดมการณ์ การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างการเมืองและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเสนอว่าการเสวนา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เป็นกลไกสำคัญในการลดความขัดแย้ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทิฏฐิสามัญญตาและโปรโตโฆสะที่เน้นการเปิดพื้นที่

รับฟังความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจระหว่างฝ่ายต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้แตกต่างจากแนวทางดังกล่าว โดยมีได้มุ่งพิจารณาเฉพาะปัจจัยเชิงโครงสร้างหรือกระบวนการทางการเมือง แต่เสนอให้เห็นความสำคัญของ “การเปลี่ยนแปลงภายในบุคคล” ในฐานะรากฐานของการสร้างสันติภาพ กล่าวคือ หากบุคคลยังมีอคติ ไม่ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือขาดทักษะในการสื่อสาร แม้จะมีกลไกทางสังคมและการเมืองที่ดี ความขัดแย้งก็อาจกลับมาเกิดขึ้นซ้ำได้ (สุวิทย์ อุ่นขาว และวีรณัฐ พรหมจักร, 2567) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิจิตรศีลาจารย์ และกันตภณ หนูทองแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อยกระดับการพัฒนาวัดประชารัฐสร้างสุขในจังหวัดสงขลา ที่เสนอว่าการสร้างความปรองดองสามารถขับเคลื่อนผ่านความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และภาครัฐ (พระครูวิจิตรศีลาจารย์ และกันตภณ หนูทองแก้ว, 2567) อย่างไรก็ตาม งานวิจัยดังกล่าวเน้นบทบาทขององค์กรและชุมชนเป็นหลัก ขณะที่งานวิจัยครั้งนี้ขยายมุมมองไปสู่การสร้างความปรองดองแบบหลายระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับความสัมพันธ์ และระดับระบบสังคม อันเป็นฐานสำคัญของการพัฒนารูปแบบ B-SHARE

2. แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ผลการวิจัยพบว่าการสร้างความปรองดองตามแนวพระพุทธศาสนาสามารถอธิบายร่วมกับแนวคิดการจัดการความขัดแย้งร่วมสมัย ได้แก่ Conflict Transformation Theory และ Human Needs Theory ซึ่งมองว่าความขัดแย้งไม่ควรถูกมองเป็นเพียงปัญหาที่ต้องกำจัด แต่เป็นกระบวนการที่สามารถเปลี่ยนผ่านไปสู่ความเข้าใจและความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของไตรรัตน์ ธนะประกอบภรณ์ และพระศรีวินยาภรณ์ ได้ศึกษาเรื่องการสร้างสันติประชาคมตามแนวพุทธ ที่เสนอว่าการสร้างสันติประชาคมตามแนวพุทธต้องเริ่มจากการพัฒนาภายในบุคคล ก่อนขยายไปสู่ความสัมพันธ์กับผู้อื่น (ไตรรัตน์ ธนะประกอบภรณ์, 2562) เช่นเดียวกับงานวิจัยของพระศิวก ร ญาณวฑฺฒโธ และเกษภา ผาทอง ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม ที่ชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธธรรมสามารถส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยผ่านการพัฒนาคุณธรรม การเคารพสิทธิ และการมีส่วนร่วมทางสังคม (พระศิวก ร ญาณวฑฺฒโธ และคณะ, 2567) อย่างไรตาม งานวิจัยที่ผ่านมาโดยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการนำหลักธรรมเฉพาะข้อไปประยุกต์ใช้ เช่น พรหมวิหาร 4 สังคหวัตถุ 4 หรือสาราณียธรรม 6 เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับบุคคลหรือชุมชน ขณะที่ผลการวิจัยครั้งนี้แตกต่างโดยเลือกใช้หลักทฤษฎีสัมมัญญาตา ศีลสัมมัญญาตา ปรัตโธสะ และกัลยาณมิตตตา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539); (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) เป็นแกนกลางในการอธิบายกระบวนการสร้างความปรองดอง เนื่องจากหลักธรรมทั้ง 4 ประการ มีความเชื่อมโยงโดยตรงกับประเด็นความขัดแย้งทางความคิด การยอมรับความแตกต่าง การสื่อสาร และการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ ดังนั้นจุดเด่นของงานวิจัยครั้งนี้จึงไม่ได้อยู่เพียงการเสนอว่าหลักธรรมสามารถลดความขัดแย้งได้ แต่เป็นการพัฒนากรอบอธิบายว่าหลักธรรมเหล่านี้สามารถทำงานร่วมกันเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากระดับจิตใจของบุคคลไปสู่ระดับความสัมพันธ์และสังคมได้

3. รูปแบบการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ตามแนวพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาโมเดล B-SHARE (Buddhist-Social Harmony and Reconciliation Engagement) ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัย โดยแตกต่างจากงานศึกษาที่ผ่านมาในประเด็นสำคัญ คือ งานวิจัยเดิมส่วนใหญ่มักนำเสนอหลักธรรมเป็นแนวทางปฏิบัติหรือเครื่องมือในการสร้างความสามัคคี แต่ยังขาดกรอบเชิงระบบที่อธิบายลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนผ่านจากความขัดแย้งไปสู่ความปรองดอง โมเดล B-SHARE จึงเสนอว่า การสร้างความปรองดองอย่างยั่งยืนควรเริ่มจากการพัฒนาคุณธรรมภายในบุคคล (Buddhist Ethics) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูล (Social Connection) การเปิดพื้นที่สื่อสารและยอมรับความแตกต่าง (Harmony Building) การฟื้นฟูความสัมพันธ์หลังความขัดแย้ง (Reconciliation Process) และการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (Engagement and Sustainability) ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากงานวิจัยของพระครูสมุทรวชิราวุฒร์ และพระปิฎกโกศล ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัด

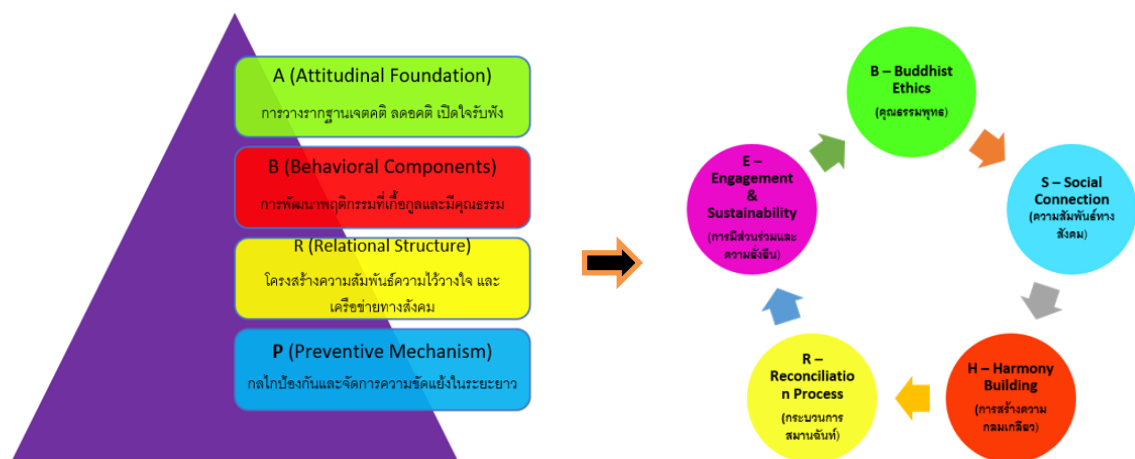

สมุทรสงคราม ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความปรองดองตามแนววิถีพุทธยึดหลักธรรมและศีล 5 เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและไม่ใช้ความรุนแรงโดยอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนผ่านแนวทาง “บวร” (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เพื่อสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน (พระครูสมุทรวิชานวัตร และพระปิฎกโกศล, 2564) และ พระครูวิจิตรศีลาจารย์ และกัณตถกณ หนูทองแก้ว ได้ศึกษาเรื่อง การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อยกระดับการพัฒนาวัดประชารัฐสร้างสุขในจังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในจังหวัดสงขลามุ่งพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยใช้หลัก 5 ส. หลักสัปปายะ 7 และความร่วมมือระหว่างวัด ประชาชน และภาครัฐ ได้แก่ หลักการ (Principle) วิธีการ (Method) และอุดมการณ์ (Ideology) เพื่อพัฒนาวัด ชุมชน และสังคมให้เกิดความสามัคคีและความยั่งยืน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความปรองดองผ่านกลไกชุมชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนา (พระครูวิจิตรศีลาจารย์ และกัณตถกณ หนูทองแก้ว, 2567) ขณะที่ โมเดล B-SHARE มุ่งอธิบายกระบวนการเชิงระบบที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ตั้งแต่ระดับบุคคลจนถึงระดับนโยบาย กล่าวได้ว่า องค์ความรู้ใหม่ของงานวิจัยนี้ คือการเสนอว่าการแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองและสังคมไทยไม่ควรพึ่งพากลไกเชิงโครงสร้างเพียงอย่างเดียว แต่ต้องดำเนินควบคู่กับการพัฒนาจิตสำนึก วิธีคิด และความสัมพันธ์ของผู้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง เพราะความปรองดองที่ยั่งยืนเกิดขึ้นได้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในบุคคลและภายนอกในระบบสังคม การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เนื่องจากใช้ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้รอบรู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและการจัดการความขัดแย้งเป็นหลัก แม้ว่าจะช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมุมมองทางวิชาการ แต่ยังไม่ครอบคลุมประสบการณ์ของประชาชนทั่วไปซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้งโดยตรง ดังนั้น การวิจัยในอนาคตควรเพิ่มเติมกลุ่มประชาชนจากพื้นที่หรือกลุ่มความคิดเห็นที่หลากหลาย เพื่อทดสอบและพัฒนาโมเดล B-SHARE ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการสร้างความปรองดองสมานฉันท์มิใช่เพียงกระบวนการลดความขัดแย้งในระดับพฤติกรรม แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับความคิด ความสัมพันธ์ และระบบการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “โมเดล B-SHARE: Buddhist – Social Harmony and Reconciliation Engagement” ซึ่งเป็นรูปแบบที่สังเคราะห์ต่อยอดจากกรอบวิเคราะห์ A-B-R-P ที่ใช้ในการจัดหมวดหมู่ข้อค้นพบเบื้องต้น ทั้งนี้ กรอบ A-B-R-P (Attitudinal Foundation, Behavioral Components, Relational Structure และ Preventive Mechanism) ทำหน้าที่ เป็นกรอบวิเคราะห์องค์ประกอบพื้นฐานของการสร้างความปรองดอง โดยอธิบายว่า ความปรองดองต้องเริ่มจากการปรับเปลี่ยนเจตคติภายใน การแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกื้อกูล การฟื้นฟูความสัมพันธ์ และการมีกลไกป้องกันความขัดแย้ง ขณะที่ โมเดล B-SHARE เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่พัฒนาต่อยอดจากกรอบดังกล่าว โดยนำองค์ประกอบที่ค้นพบมาจัดระบบเป็นกระบวนการสร้างความปรองดองที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมไทยได้อย่างเป็นรูปธรรม โมเดล B-SHARE ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ B – Buddhist Ethics (คุณธรรมพุทธ) เป็นฐานรากของการสร้างความปรองดอง โดยมุ่งพัฒนาจิตสำนึกภายในของบุคคลให้มีความเข้าใจผู้อื่น ลดการยึดมั่นในความคิดเห็นของตนเอง และตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของคุณธรรม หลักธรรมสำคัญ ได้แก่ ทิฐิสามัญญตา ซึ่งส่งเสริมการแสวงหาจุดร่วมทางความคิด ศีลสามัญญตา ซึ่งส่งเสริมการประพฤติปฏิบัติร่วมกันอย่างเหมาะสม และหลักธรรมสนับสนุนด้านการพัฒนาจิตใจ เช่น พรหมวิหาร 4 และการลดอคติ S – Social Connection (ความสัมพันธ์ทางสังคม) เป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจ การเกื้อกูล และการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยอาศัยหลัก กัลยาณมิตตตา ที่เน้นบทบาทของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาคุณธรรมร่วมกัน รวมถึงหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก H - Harmony Building (การสร้างความกลมเกลียว) เป็นกระบวนการจัดการความแตกต่างผ่านการสื่อสารและการรับฟังอย่างสร้างสรรค์ โดยใช้หลัก ปรัตโธมสะ ซึ่งสะท้อนการเปิดใจรับฟังข้อมูลจากผู้อื่น และนำไปสู่การสร้าง ความเข้าใจ

ร่วมกัน ลดการตีความที่เกิดจากอคติ และเปลี่ยนความขัดแย้งให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ R - Reconciliation Process (กระบวนการสมานฉันท์) เป็นกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์หลังเกิดความขัดแย้ง ครอบคลุมการยอมรับความแตกต่าง การให้อภัย การเยียวยาความรู้สึก และการสร้างเงื่อนไขใหม่สำหรับการอยู่ร่วมกัน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด Conflict Transformation ที่มองว่าความขัดแย้งสามารถเปลี่ยนเป็นโอกาสในการพัฒนาความสัมพันธ์และสร้างสังคมที่เป็นธรรมมากขึ้น E - Engagement and Sustainability (การมีส่วนร่วมและความยั่งยืน) เป็นกลไกสนับสนุนให้กระบวนการปรองดองเกิดความต่อเนื่อง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การสร้างระบบที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และมีกลไกป้องกันการเกิดความขัดแย้งซ้ำ โดยสอดคล้องกับแนวคิด Human Needs Theory ที่ให้ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น การได้รับการยอมรับ ความเป็นธรรม และความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ดังนั้น โมเดล B-SHARE จึงมีใช้เพียงแนวทางเชิงคุณธรรม แต่เป็นกระบวนการเชิงระบบที่เชื่อมโยงการพัฒนาบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม และโครงสร้างทางสังคมเข้าด้วยกัน โดยมีลำดับกระบวนการสำคัญ 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) Awareness and Mindfulness (การตระหนักรู้และมีสติ) พัฒนาการรับรู้ตนเอง ลดอคติ และสร้างพื้นฐานทางจิตใจที่พร้อมต่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น 2) Dialogue and Listening (การสนทนาและการรับฟังอย่างลึกซึ้ง) สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการยอมรับความแตกต่าง 3) Building Trust and Social Bonds (การสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ทางสังคม) พัฒนาความสัมพันธ์ผ่านความเกื้อกูล ความเคารพ และความร่วมมือ 4) Inclusive Participation (การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม) เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีบทบาทในกระบวนการสร้างความปรองดอง 5) Reconciliation and Healing (การสมานฉันท์และการเยียวยา) ฟื้นฟูความสัมพันธ์ ลดบาดแผลจากความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจร่วมกันใหม่ 6) Sustained Engagement and Monitoring (การติดตามและสร้างความยั่งยืน) พัฒนากลไกติดตามผลและป้องกันความขัดแย้งในระยะยาว กล่าวโดยสรุป องค์ความรู้ใหม่ของการวิจัยนี้คือ โมเดล B-SHARE ซึ่งเป็นการพัฒนาต่อยอดจากกรอบ A-B-R-P โดยนำหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ทิฐิสามัญญตา ศีลสามัญญตา พรโตโฆสะ และกัลยาณมิตตตา มาบูรณาการกับแนวคิดร่วมสมัยด้านการจัดการความขัดแย้ง เพื่อสร้างรูปแบบการปรองดองที่ไม่ได้มุ่งเพียงยุติความขัดแย้ง แต่เน้นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์และสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ดังปรากฏในรูปภาพที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างกรอบ A-B-R-P ในฐานะกรอบวิเคราะห์ และโมเดล B-SHARE ในฐานะองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัย

ภาพที่ 1 โมเดลความสัมพันธ์ระหว่างกรอบ A-B-R-P ในฐานะกรอบวิเคราะห์ และโมเดล B-SHARE ในฐานะองค์ความรู้ใหม่ของการวิจัย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษารูปแบบการสร้างความปลอดภัยตามแนวพระพุทธศาสนา สามารถสรุปได้ดังนี้ ประการที่หนึ่ง สภาพทั่วไปของการสร้างความปลอดภัยในสังคมไทย พบว่า ความขัดแย้งส่วนใหญ่มีรากฐานจากความแตกต่างทางความคิดเห็นทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางสังคม ความไม่ไว้วางใจ และอคติระหว่างกลุ่มบุคคล ซึ่งการแก้ไขความขัดแย้งที่ผ่านมาเน้นการจัดการปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการแก้ไขที่ระดับความสัมพันธ์และโครงสร้างพื้นฐานของสังคม ดังนั้นการสร้างความปลอดภัยที่ยั่งยืนจำเป็นต้องดำเนินการควบคู่กันทั้งการพัฒนาจิตสำนึกของบุคคล การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก และการพัฒนากลไกทางสังคมที่เอื้อต่อความเป็นธรรม ประการที่สอง แนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัย พบว่า การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิฐิสามัญญตา ศีลสามัญญตา ปรัตติยสละ และกัลยาณมิตตดา สามารถเป็นฐานสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วม การเคารพความแตกต่าง การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยบูรณาการร่วมกับแนวคิดร่วมสมัย ได้แก่ Human Needs Theory และ Conflict Transformation ซึ่งช่วยอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้งจากการเผชิญหน้าไปสู่ความร่วมมือและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ ประการที่สาม องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ “โมเดล B-SHARE: Buddhist – Social Harmony and Reconciliation Engagement” ซึ่งเป็นรูปแบบการสร้างความปลอดภัยระบบที่พัฒนาต่อยอดจากกรอบวิเคราะห์ A-B-R-P (Attitudinal Foundation, Behavioral Components, Relational Structure และ Preventive Mechanism) โดยใช้ A-B-R-P เป็นกลไกอธิบายองค์ประกอบพื้นฐานของความปลอดภัย และนำมาสังเคราะห์เป็นโมเดล B-SHARE ที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ B - Buddhist Ethics การพัฒนาคุณธรรมและจิตสำนึกตามแนวพระพุทธศาสนา S - Social Connection การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจทางสังคม H - Harmony Building การสร้างความเข้าใจร่วมผ่านการสื่อสารและการยอมรับความแตกต่าง R - Reconciliation Process กระบวนการฟื้นฟู เยียวยา และคืนดีระหว่างคู่ขัดแย้ง E - Engagement and Sustainability การมีส่วนร่วมและการสร้างกลไกความยั่งยืนในระยะยาว โมเดล B-SHARE มีลำดับกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน ได้แก่ การตระหนักรู้และมีสติ (Awareness and Mindfulness) การสนทนาและรับฟังอย่างลึกซึ้ง (Dialogue and Listening) การสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ทางสังคม (Building Trust and Social Bonds) การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม (Inclusive Participation) การสมานฉันท์และเยียวยา (Reconciliation and Healing) และการติดตามผลเพื่อความยั่งยืน (Sustained Engagement and Monitoring) ดังนั้นผลการวิจัยครั้งนี้จึงเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่มองการสร้างความปลอดภัยมิใช่เพียงการยุติความขัดแย้ง แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มและระบบสังคม เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งสันติและการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนในบริบทสังคมไทย จากข้อค้นพบข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายดังนี้ หน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความปลอดภัยสมานฉันท์ 1) ควรนำแนวคิดจากโมเดล B-SHARE ไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบยุทธศาสตร์ในการป้องกันและจัดการความขัดแย้ง โดยเฉพาะมิติ Preventive Mechanism (P) จากกรอบ A-B-R-P และมีมิติ Engagement and Sustainability (E) ของโมเดล B-SHARE เพื่อพัฒนาระบบเฝ้าระวังและป้องกันความขัดแย้งในระยะยาว 2) ควรส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารเพื่อสันติ การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการลดอคติ โดยบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิฐิสามัญญตา ศีลสามัญญตา ปรัตติยสละ และกัลยาณมิตตดา เข้ากับแนวคิดการจัดการความขัดแย้งสมัยใหม่ 3) ควรผลักดันนโยบายที่สร้างความเป็นธรรมเชิงโครงสร้าง เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางสังคมและการเมือง เพื่อลดเงื่อนไขที่นำไปสู่ความขัดแย้งในระยะยาว และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ มีดังนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันศาสนา และภาคประชาสังคม ควรร่วมกันสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Safe Space for Dialogue) โดยใช้หลักกัลยาณมิตตดาและสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางในการสร้างความไว้วางใจ

ระหว่างกลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน สื่อมวลชนและผู้ผลิตเนื้อหาดิจิทัลควรส่งเสริมการสื่อสารเพื่อสันติภาพ (Peace Communication) โดยประยุกต์ใช้หลักปรโตโฆสะและปิยวาจา ลดการนำเสนอเนื้อหาที่กระตุ้นความเกลียดชัง และสนับสนุนการนำเสนอข้อมูลที่ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกลุ่ม สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรนำโมเดล B-SHARE ไปทดลองใช้ในพื้นที่จริงที่มีความขัดแย้งทางสังคมหรือการเมือง โดยศึกษาผลก่อนและหลังการดำเนินงาน เพื่อประเมินประสิทธิผลของรูปแบบในเชิงประจักษ์ 2) ควรศึกษาการประยุกต์ใช้โมเดล B-SHARE ในบริบทพุทธศาสนา เช่น การบูรณาการแนวคิดสันติภาพร่วมกับหลักคำสอนของศาสนาอื่น เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม 3) ควรศึกษาการพัฒนาทักษะการสื่อสารเชิงพุทธในสังคมดิจิทัล เพื่อสร้างกลไกป้องกันอคติ การแบ่งขั้วทางความคิด และความขัดแย้งบนพื้นที่ออนไลน์

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร เทพปา. (2560). กระบวนการสร้างกรอบความคิดของขบวนการเสื้อแดง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการ และการปกครองจัดการปกครอง. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. Chula ETD.
- ไตรรัตน์ ณะประกอบกรณ์. (2562). การสร้างสันติประชาคมตามแนวพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 15(3), 16-26.
- ประเทืองรัตนา และ ล้วนแก้ว. (2565). พัฒนาตัวชี้วัดและวัดระดับสันติภาพสังคมไทย พ.ศ.2563. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(3), 937-949.
- พระครูวิจิตรศีลาจาร และกันตภณ หนูทองแก้ว. (2567). การเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อยกระดับการพัฒนาชาติรัฐสร้างสุขในจังหวัดสงขลา. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 9(3), 373-386.
- พระครูสมุทรวิชานันวัตร และพระปิฎกโกศล. (2564). การพัฒนาการสร้างความปลอดภัยของชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 9(1), 1-7.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2562). หนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธธรรม.
- พระศิวก ร ญญาวุฒิ และคณะ. (2567). การพัฒนาความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนตามหลักพุทธธรรม. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 24(3), 271-286.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วรุตม์ อินทฤทธิ์. (2559). การศึกษากับการจัดการความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทย. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 3(1), 80-90.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2567). ความเชื่อมั่นต่อสถาบันต่าง ๆ และความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะ พ.ศ. 2567 และสรุปผลการสำรวจ พ.ศ. 2545-2567. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ. (2562). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุวิทย์ อุ่นขาว และวีรณัฐ พรหมจักร. (2567). พลวัตของความขัดแย้งและการระงับความขัดแย้งทางการเมืองสังคมไทย ช่วงปี พ.ศ. 2540-2562. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 9(5), 200-213.

- Govier, T. & Verwoerd, W. (2002). Trust and the problem of national reconciliation. *Philosophy of the Social Sciences*, 32(2), 178-205.
- Lederach, J. P. (1997). *Building peace: Sustainable reconciliation in divided societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.